

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 35

Fylke:

Nordalund

Tilleggsspørsmål nr.

Herad:

Hodalen

Emne:

Ølbrygging

Bygdelag:

Eksingebalen

Oppskr. av:

Falk. J. Savik, f. 1881

Gard:

Savik

(adresse):

Eksingebalen

G.nr. 90

Br.nr. 1

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

1. Det hender vel endå, at falk. bryggingas heima, men kjeldene er det no
2. Heilt slutt er det vel ikkje, og enno lever falk. som hev brygging fleire gonger frametter åri. So framdisjonene i ein ølbrygging er levande nok.
3. At det hev minke med heimabrygging er det fleire årsaker til. Framvekst med frå arkæologarbeid og kristeleg arbeid gjer nok, ølbrygging var for dyrt, nars smalt det skuedes kjøpast. Fuldre lide dyrke falk. brygging, som vart brukt til å brygging øl av. Vitte er det heilt slutt med. Boko gjorde det vel og, at under leiv derre siirke store krigene, sig falk. seg vögode til å brukke alt kornet til mat. At falk. likas vin og kjøpeøl bette ein heimabrygging, det hev eg vel kvaft merke.
4. Det hende viss, for 25-30 år sidan, at falk. brygging av sukker, men sidan hev eg ikkje høyrst ein det. Det gis i so tilfelle heilt i det stille
5. Tomteus hejme brygging, vart nok prøvd lilegrand, men det falk. viss ikkje i falk. sine smak, no høyrer ein ikkje ein det.
6. Sjå vore på sp. 4 og 5.
7. Ølbrygging var arbeid for mennene, heilt husefarsen, vore det som stod fyre brygginge. Til hjelp

hadde han Kärmanens, ein vaksen son, tenest-
drenge, eller ein annan annan, um det ikkje var
hovdeleg hjelp i huset. Det eg kjemur hit her, se,
at heile huslyden tok ikkje del i dette arbeidet,
og helder ikkje vor det visse folk, i huslyden
som hadde sin visse tid i arbeidet. Fritt kjemur
eg hit dette, då her vor ein mann, noie ned, som
bryggja litt og ofte frametter årin.

8. Ja, det var folk som vor kjende for å bryggja godt
å. Dette kunde også bryggja åt andre, kava andror
for bryggjinge. Det var heldt til brudlaups det vort brukt.
Då skulde òllet vera umpannalt godt. Helder visde nok folk
hjelpa seg sjålv, det var det mest dra ned.

9. Kvar huslyd bryggja åt seg sjålv. Eg minner ikkje at
fleire huslyder vor ilag um bryggjinge.

10. Det vort bryggja til jøl, det er lenge sidan det vort bryggja
til pærke, me lyft vel 80 år attende til folk bryggja til
pærke. Like langt attende lyft me nok når folk brygg-
ja til gravpøl og bornedåp. Me lyft attende til 1860-
70, då folk bryggja til bornedåp og gravpøl. At det vort
slutt med denne bryggjinge kom seg heldt av, at grav-
pølsfylgjet, kunde drikka seg so fulle - mange å - at
laget vort upjølgt. Og i bornedåpene drakk sume seg
so fulle, at dei gav burs, eller selde, for ein slikk og
ingenting, stolar, uteslåtter og skogkeigar. Med dei
sar og godne seg med jøllet heldt og lyfte dei gav-
dar. Og det kunde evinda når dei vakna. Bryggjinge
heldt seg lengst - fram til 1920 åri, og spreidde tilfelle
litt lengre - då folk bryggja til brudlaups og til slåt-
ten. No seg det burs og.

11. Ters regel for kornytke ein skulde bryggja vort det ikkje.
Til brudlaups vor det etts talet på gjester. 7 eit brudlaup
eg vor med i - mellom 1930 - 40 - vor bryggja 3 tinnar
å, der vor fritt 100 gjester, brudlaupe vor i 3 dagar.
Det var ingu full mann å sjå, for kjellarmann

1287

måta ålet, so ingen fekk fylla seg. Kjellermannen
larte drottene for kvar gong han var med etts ål.

Til slatten bryggja falk ei halatønna eller heiltønna,
etter som det hånde og som talet på arbeidsfalk var.

12. Summe falk lika og ha ål skånnde, so dei fekk gjeva
framsøttfalk, eller grannar som gav ei hjelp. Men
so var der og slike som ^{ikkje} kånnde andre, dei etta det ål
seg sjålv. So var der og dei, som ikkje kånnde leggja
på ålet, dei drøkk det upp voverfor. For 30-50 år
sidan var det ein bonde, som alltid bryggja til
slatten, minst ei tønna kvar gong, ålet hadde han
for sin eigen minne. Han laga alltid ålet "gint" =
sterkt, og i slatten gjekk han mykje godt på knurr.
Men då arbeida han drivande og "Ølkaggen
er berre sümarskaren min," sa han.

13. Dystra falk leggg, so tok dei av den leggen til å bryggja
ål av. Lånt dei kjøpa malt, so kjøpte dei leggg, helst i lagur.

14. Blegg mælke det vere tyngdi av skulde det vera tids
med maltkornet. Var legggkornet stort, og godt mæta
so var det sagde godt ål, um det var belantkorn,
litt haoreilag med. Lag hev ikkje frett um at nokon
bryggja av berre haore. Felde sidre kånnde falk
ha ein åker der dei dystra leggg, eller belantkorn til
malt.

15. Nei leika av det berre til malt, um dei ikkje tok mal,
det frå ein berre skad i kornstallet.

16. Mallet var lagt i belagte i sine bette, i elvi eller sine
bette, bytte ikkje vaku på det.

17. 4-5 dagar. Skulde vere høveleg.

18. Det var lagt på lemmer til groing, sporing, reu-
ning. Lagt i sine bing og lag ~~lagt~~.

19. Når sine bette handi med i kornbingen skulde
kornet nå upp i grepen.

20. Nei, det lag utan gverbreidsla.

21. Det var ikkje kort i det for det var tømme, det

1827

- skulds liggja svo til det var vort, ikkje kora i.
- 22. So laust ein "moa mallet", breidda det útyver so det tūrka. Vetturodag hadde ein det i gryta og tūrka det soleis. Vardagen tok dei lavadóri, eldes bakskabordet, og hadde mallet útyver dette, og let det tūrka i soli. Men ein hadde det i varmu tūrkegryta, storegryta tilsitt.
- 23. Rötva, groen, spira matte rynja av bot turt matte det vera.
- 24. Cyrae, köb, spira, fleirkal köva, spirna.
- 25. Vette var litt ymre, kom helst an på kor vort det var. Bryggjoren matte fylgja med, sjá etta at alt vort máka höndleg. frá fjord til sist, skulde han fá gott öl.
- 26. Kär köva ründe av vor malte höndleg turt, köva vor ikkje på i bryggjungi.
- 27. Nei, dei rekna ikkje mett på det, at groen sethe vond smako på ölet.
- 28. Malte vort tūrka i tūrkegryta haust og velturodag. Her vort rött i malte med ei tūrkeröva, same slag som ein rödde med nöi ein tūrka korn, som skulde malað til mjöl. Vordagen - i gær, vort malte jünleg tūrka i soli, og i grypa tilsitt.
- 29. Tūrka malte i same gryta som ein tūrka korn til mjöl.
- 31. So hadde dei malte på kværni og klöyvde det. Kværnsleinen skulde skillast so i han lög so lett at han mett klöyvde mallet.
- 32. Nei, dei blanda ikkje noko i malt som künde verða for firt male, dei brüka det som det var.
- 33. Dei hadde gjerna malt stöndande på gorden, men dá vor det av eigan aol.
- 34. Jaek kjøpte tünle i byen.
- 35. Hs vor ikkje lyska tünle. Det vor pivöl, men dei fekk ikkje brükande tünle.

1237

36. Sjå svor på kp. 35.
37. 7 eldre kides vort det brukt alkong - prinkum, til å få sin farge på ålet, men det er det heilt stutt med. Noko til å setja smak på ålet, iimfamt kunne her og ikkje fenge spurlag på.
38. Bryggeria, Gjilra, korstekjer, bryggerauser, bytta.
39. Veskast i kokande sprakelag - einelag - her heiter det sprake.
40. Sode ved tappholet i Rasketkjinet vart lagt kippar av bjørk, i kross og krok. Yver vart so lagt ein halmvirk, til å kila igjennom.
41. Tappholet i Rasketkjinet var på franskida nor nedåt kottene. Tappholet vart stengt med ein krane. Frå 1890 åri var denne kranen av messing. Kring midten av 1800 talet vart tappholet stengt med ein tretapp.
42. Ein brukta berre sprakelag ved bryggingi.
43. Helt sküede ein inkje brukta unge Tappar når ein koka sprakelag til brygging. Bryggja ein ein kanten vilde ein kull ha magne bor på spraken, det vort beste logen.
44. Litt sprakelag künde nok verta røtt i matte, dyssom ein hadde god sprakelag, lag av sprake med bor på. Og so sküede ein kila heil sprakelag i korstekjinet rett for det sküede brukart.
45. Ofkast kallar det utrøste mallet for drav, sküde sagt meirk. Men ein dei va drav, so va dei: å meirka.
46. Ein som bryggja matte smaka på det har koppa av meirke, etter meir dei tappa på etter kinnare vort ålet. Når dei hadde tappa av det dei vilde, slo dei det i kjelen, sette til künde, og koka det ein kinn ellers so iimlag.
47. So sküede det stå i Gjilsien til det var hoveleg vortut, å setja gæng i - etter Kokingi.
48. Med det stod vort brukt ein tjukt åklode yver.

- 49. Heikku varst áinn þeirri vegu upp í rottelkjinet.
- 50. Þetta var indvíðilegt - etta so sterkt ein vieldu ha
ólet.
- 51. Sto þil gángeru for þil á síga, þá skulde det tap-
part av.
- 52. Het kallast veyter.
- 53. Ven skulde keuna sagte
- 54. Túme óvde þryggjara sa at dei sag det þá forgeru
ínu det var gort, dei þrang íkkje smaka.
- 55. Het var ofta tappa i ei leytha, og so slo dei det
þá kaggu.
- 56. Nei, dei góymde vissst íkkje veyteret.
- 57. Nei, þryggju varst íkkje koks etþer þá.
- 58. Vilde dei ha gínt - stóxt - ál tappa dei lite
þá maette. Þange sa, at þerte ólet var með rom
det var kórt i det. Det var kalla kórtól, og so
sagt maett ál. Tíllutt tappa dei av nokk
dei kalla spissel - spissál - men "det var no með
þerre vatne", varst sagt.

Kúrisóinn: Einu manni skóytle gortur í frá
seg og tok kár. Han tok, úndau úts létta, og der
þóya han ínu súnraue. Han fódde þerre smale.
Han þryggja ínu vóren, og þor ei flarka ál með
seg i mottki kvor dag. Til middags at han kaed
graut með ál áttat, dr for halue flarka. Til nor-
matu - síed og flakbróid - þi halue flarka. "Þlet
var so gínt, at eg kjende det gort i hove etþer
máli", sa han.

- 59. Ofþast sagt drav, men meik varst og sagt.
- 60. Varst þríkt þil þuitemat.
- 61. Um lag 40 gradur. Velke má gradast, þor má
þryggjareu róyma seg fram. Þjinet þhod i kjil-
laxen, eldes i útt elthús ínu dei íkkje þaðde
gad og hóveleg kjellar. Þá mange gortur

1827

7531

4/
hadde dei ikkje meir kjellorrom enn til pøte, men
då hadde dei eitt godt eldhus.

62. Vart det for kaldt vorna dei nokke av ålet og slo
framatt i, til det var høvelagt varmt.

63. Gjæren vart nemd for gjæbe, og so sagt ålgjæ.

64. Gjæren vart utpløyt, gjæna i litt vorte blanda
med sprakelag, same varme som ålet skulde
ha. Lume sag so etter um gjæren tok seg for dei
slo han fram i. Hadde dei det soleis, tok dei
og hadde slik utpløyt gjæter på flaske, til
brødbaking, men ho held seg ikkje god so
lunge.

65. So lagde dei eitt åklade yver kjert, og let det stante
i ho og gjæra.

66. Det stod til det var utgjæra, det var etter som
gjæri, gjæteren tok det. Bryggjæren sag etter slik.

67. Her måtte bryggjæren kjæ etter og fylgja med, ein
gløgg bryggjæren sag det på ålet.

68. Les mann på den gjæteren som flakua utp, og den
som seig til botuas hev eg ikkje fenge. Skulde
dei gøyne gjæbe til seinore bråk tok dei av
det som flaut utp.

69. Gjæber vart gøynt på flaske, elder knoda inn
i mjøl til det vart ein fast klump. Lagt i ei
krutka med mjøl so lufti ikkje kom til.
Og so lagt i eitt gyvle i mjølkista, der dei
hadde finaste mjølet.

70. Same handsamingsmåten um gjæren skulde
brukt til bryggjing eller baking.

71. For å hava frisk gjæ kjøpte folk av kvarandre, når
so høvde. Samvarte lærte dei, og kjøpte kvar-
andre som gode grannas tokal gjæra.

72. Her vart svart, som den gamle bryggjæren sa:
"Nå lyt smaka deg fram."

73. Når ålet hadde gjenge høvelag vart det fylt på

- Kaggas eldre tinnos. Dette kallast tippakoka.
74. Gode grannas og vens skulde få smaka tippakoka hjå kvarandre.
75. Huisens folk smaka på tippakoka, og grannar og vens som kom innim, men eg hev ikkje feunge spørslag på at tippakoka var ein Kringtinn.
76. Når dei bryggja til grauperd heit dei visst ikkje ålgilde. Det var når dei bryggja til jøl, eller til surnas.
77. Når fleire grannar bryggja same tundes, gjikk dei gjerna til kvarandre og smaka på brygget. "Det vart då mein ål og mein drikking," sa mannen.
78. Her hev eg i forlen bytt um sp. 76 og 78. Nei, nett nokke tippakokegilde var ikkje helde, det vart ein ålsmak, for dei som det høvde gjiva litt trakkemunka.
79. Ja, når det var folk som tok imot ål, og folk som dei tinnste ål, det kunde vera folk som dei ikkje tinnste ein ålsmak.
80. Kaggas eldre tinnos skulde vera når ål fülle. Noko best mål på konkonet hev eg ikkje feunge.
81. Ølet var lagra i kjellaren, eller i eldhuset. Om tinnos heit det seg til hundedagane kom, då vilde det surna. Når dei bryggja til jøl, heit det seg heile vettren.
82. På dette spørsmålet for eg svare som mannen sa, då eg gav han dette spørsmålet: "Vrikka det tippakoka hjå hundedagane, det vinnste kabi som luges."
83. Ølet skulde vera sterkt brunt, ål som var høst i fargen var ikkje helde so gjøtt.
84. Nei som lika sterkt ål vilde ha det so sterkt, at dei kjende det i hove når dei drakk ei halv flaskka. Tinnst ål i brølaup, eller til jøl var ingi ora med, folk vurdert ikkje på det.
85. Var det ikkje litt magt i ålet til brølaup og

- 5/ Til jal, so var det helst skamlegt.
- 86. Mange bryggja sterkarte öl um vörun, og hadde til sennars, sterket öl heldt sig lengur. Til torsta-
drikka blanda dei ööl með vatni, dei kekua og þá, at det ööl tok torstun betur. Men nær dei öl öl aðhæt matun at dei det ublanda.
- 87. Var matte ringt, vottöl ringt. Einu lösegu bryggjar künde fa ringt öl at god mat. Det var bryggjarun si skam um öl vott lösegt. Forteljingar um "vinding", og skjor-aksi malke kjinnur ekki.
- 88. Kjinnur telde ekki til at vette künde skada öl.
- 89. Bryggja um matte frög ein jurt ekki gjera, og Kjinnur ekki til at falk gömde sig av med bryggjingu.
- 90. Det frög ekki vera stilluð um vanlegt nær öl gjekk.
- 91. Utgjnt at vetter Fruga jaleöl og vottöl.
- 92. Utgjnt at dei bruka rádes mat vette. Men i gamle bryggjesaar, her skal finnað slike, at skore ein kross atmed tapphali, kvifur vit velingur no. Künde ekki slike gamle bryggjesaar vera til no, so hev no falk sett krossar innskore atmed tapphali, det hev eg sjálo sett og. Men soyr um dette kjinnur ekki.
- 93. Nei, ingur fróde at noko vette stal öl.
- 94 og 95. Nei ingur minur um slikt.
- 96 - " -
- 97. Her var ingi vrese dagar for bryggjingu av joleöl.
- 98. Utgjnt.
Skjod, at utgjnt her, salangt eg hev fenge spurnad þá noko um dette. Fra gamle falk vit eg - frá 1850 - 1870 ár, at til jal gjekk öl-skáli, eldes kjingja, künde borde, og dei drakk av det sterkarte öl hjóde kar og kvinna.

1835

Kvinnorne skulde vissi ikkje ha nokon sex
drykt.

Kvinnosunn: Ein manni som jamleg
bryggja; og aldri künde heyda på drykkene,
men drakt wenge han hadde noko, og då gjekk
både vond og kangvis; bryggja ein søndag i
fyrste fjordtingen av dette hundraåret. Husei
han skod ndre vegur, og då folk var på
kyrkjiveg snakka ein gammal manni innuim,
han hadde ord. "Sei, dette skulde du ikkje
gjort, no folk er på kyrkjeweg," sa den gamle.
"A, eg tykkje ikkje det syne somyktje, ette det,
hja dei som går til kyrkjo," svara bryggjoren.
"Vel kan du ha rett i, eg fris det syne meir
ette det du dris med," sa den gamle, og gjekk.